

VAITELIAISUUSPYYNTÖ POISTETTU

EU/YUTP/EDUSKUNNALLE TIEDOTTAMINEN/Valko-Venäjään kohdistettujen pakotteiden muuttaminen

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Käsittelyssä on ehdotus Valko-Venäjään kohdistuvien sektoripakotteiden laajentamisesta, jota on käsitelty osittain Venäjään kohdistetun 14. pakotepaketin (hyväksytty 24.6.2024) yhteydessä. Tavoitteena on yhdenmukaistaa Valko-Venäjään kohdistettuja pakotteita Venäjään kohdistettujen sektoripakotteiden kanssa pakotteiden kiertämisen ehkäisemiseksi. Nyt käsittelyssä olevat sektoripakotteet on valmisteltu vastauksena Valko-Venäjän osallisuuteen Venäjän hyökkäyssodassa. Ehdotus sisältää mm. kaksi käyttötuotteisiin ja –teknologiaan, luksustuotteisiin, timantteihin ja öljytuotteisiin sisältyviä vienti- ja tuontirajoituksia.

Eurooppa-neuvosto antoi 21.-22.3.2024 päätelmissään komissiolle tehtäväksi valmistella uusia Valko-Venäjän vastaisia pakotteita. Valko-Venäjä-pakotteista oli tarkoitus sopia jo aikaisemmin, mutta käsittely on viivästynyt. Nyt tavoitteena on päästä sopuun pakotteista mahdollisimman pian.

EU on kohdistanut pakotteita Valko-Venäjään vuodesta 2004 lähtien. Pakotteita on merkittävästi laajennettu Valko-Venäjän vuoden 2020 vilpillisten presidentinvaalien sekä Venäjän hyökkäyssodan alkamisen jälkeen. Valko-Venäjä katsotaan osalliseksi Venäjän hyökkäystekoon, sillä sen aluetta on käytetty Ukrainaa vastaan kohdistuneeseen hyökkäykseen.

Pakotteita on kohdistettu henkilöihin ja yhteisöihin. Näiden lisäksi on asetettu sektoripakotteita. Tällä hetkellä pakotejärjestelmään on listattu 233 henkilöä ja 37 yhteisöä. Näiden lisäksi Valko-Venäjää koskee asevientikielto sekä ylilento-, nousu- ja laskukielto valkovenäläisille lentoyhtiöille EU-alueella. Pakotteita laajennettiin ja harmonisoitiin Venäjä-pakotteiden kanssa viimeksi elokuussa 2023 (YUTP 2023/1592).

Suomen kanta

Suomi tuomitsee jyrkästi Valko-Venäjän osallisuuden Venäjän hyökkäyssotaan ja ukrainalaislasten laittomiin pakkosiirtoihin Valko-Venäjälle.

Suomi tukee Valko-Venäjään kohdistuvien sektoripakotteiden laajentamista ehdotetulla tavalla. Neuvotteluissa komission esityksestä Suomi tavoittelee mahdollisimman vahvaa

harmonisaatiota Venäjä-pakotteiden kanssa. Suomi pitää erityisen tärkeänä harmonisoida Venäjään ja Valko-Venäjään kohdistuvat vienti- ja tuontikiellot.

Suomi pitää tärkeänä, että pakotteet ovat vaikuttavia ja uskottavia. Pakotteiden tarkoituksena on vaikuttaa Valko-Venäjän hallintoon mahdollisimman vahvasti, kuitenkin siten että vaikutukset tavallisiin kansalaisiin ja EU:n intresseihin maassa minimoitaisiin.

Suomi tukee pakotteiden laajentamista asteittain. Suomi kiinnittää pakotteiden kehityksessä huomioita niiden toimenpanoon, pakotteiden kiertämisen estämiseen ja niiden kokonaisvaikuttavuuteen.

Pääasiallinen sisältö

Nykyiset EU:n Valko-Venäjään kohdistamat pakotteet perustuvat neuvoston päätökseen 2012/642/YUTP ja asetukseen (EY) N:o 765/2006 niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen. Pakotelistauksia tarkastellaan säännöllisesti, vähintään 12 kuukauden välein. Pakotteet ovat tällä hetkellä voimassa 28.2.2025 saakka.

Vientikiellot

Asetusehdotuksella kiellettäisiin useiden tuotteiden, teknologioiden vienti Valko-Venäjälle, sekä näihin liittyvien immateriaalioikeuksien siirtäminen ja palveluiden sekä rahoituksen tarjoaminen alla luetellussa yhteydessä:

- merenkulkuun liittyvät tarvikkeet ja teknologia (1 f d artikla)
- ylellisyystuotteet (1 g a artikla)
- öljynjalostukseen ja maakaasun nesteyttämiseen tarvittavat tarvikkeet ja teknologia (1 g c artikla)
- koneiden sekä ilmailu- tai avaruusteollisuuden käyttöön soveltuvien tarvikkeiden ja teknologian vientikieltoon lisättäisiin em. tuotteiden ja teknologian kauttakuljetuskielto Valko-Venäjän alueella (1s + 1 sa)

Tuontikiellot

Tuontikiellon pariin lisättäisiin raakaöljy, helium sekä n. 180 tullinimikettä, joista Valko-Venäjä saa monipuolisesti tuloja (1 r a artikla), ja Valko-Venäjältä peräisin oleva kulta ja timantit niihin liittyvine palveluineen (1rb + 1rc artiklat).

Muut rajoitukset

Asetusehdotuksella kiellettäisiin Valko-Venäjälle sijoittuneen tai siellä toimivan energia-alan yrityksen omistuksen hankkiminen tai omistuksen kasvattaminen ja em. yritysten lainoittamisen sekä uusien energia-alan yhteisyritysten perustamisen valkovenäläisten tahojen kanssa. (1 g b artikla)

Pakotteilla myös kiellettäisiin tiettyjen palveluiden toimittaminen Valko-Venäjän hallinnolle ja sen omistamille yrityksille, ml. kirjanpito-, tilintarkastus-, veroneuvonta- ja IT-palvelut. (1 jc artikla)

Valko-Venäjälle sijoittautuneita maantiekuljetusyrityksiä koskevaa maantiekuljetuskieltoa unionin alueella tarkennettaisiin siten, että se kattaa myös Valko-Venäjälle rekisteröidyt perävaunut ja puoliperävaunut, vaikka niitä vetäisi muualle rekisteröity kuorma-auto. (1 zc artikla)

Asetusehdotus velvoittaisi viejän kieltämään sopimuksella jälleenviennin Valko-Venäjälle silloin, kun se vie kolmanteen maahan asetuksen liitteissä lueteltuja aseita, tavaroita tai teknologiaa, polttoaineita ja kemikaaleja, yhteisiä ensisijaisia tuotteita, tai asetuksen (EU) N:o 258/2012 liitteessä I lueteltuja ampuma-aseita ja ampumatarvikkeita. Tullessaan tietoiseksi sopimusrikkomuksesta, viejän olisi välittömästi ilmoitettava asiasta sijoitautumisvaltionsa viranomaiselle. (8 g artikla)

Yritysten edellytetään tekevän parhaansa, jotta niiden omistamat, kolmansiin maihin sijoittuneet tytäryhtiöt eivät toiminnallaan heikennä näiden pakotteiden vaikuttavuutta. EU-toimijoille on kiellettyä osallistua toimiin, jotka saattavat heikentää tämän asetuksen tehoa. Yhteisiä ensisijaisia tuotteita myyvien tahojen tulee noudattaa asianmukaista huolellisuutta tunnistaa riskit, että heidän myymänsä tuotteet jälleenviedään Valko-Venäjälle. Yritysten on edellytettävä samaa huolellisuutta kolmansiin maihin sijoittuneilta tytäryhtiöiltään.

Ruokaturva

Asetusehdotuksessa on artiklaluonnos, jolla nykyisestä kaliumkloridi ("potaska") -tuotteiden tuontikiellosta huolimatta sallittaisiin maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden ostot Valko-Venäjältä tilanteessa, jossa ruokaturvallisuus on uhattuna kolmannessa maassa. Asetukseen 765/2006 lisättäisiin em. poikkeuksia varten tyhjäksi jätettävä liite, johon komissiolle ilmoittamalla voisi lisätä poikkeuksen piiriin tarkoitetut tuotteet. Lisäksi kansallinen viranomaislainen voisi tapauskohtaisen harkinnan perusteella vapauttaa sellaisten yksilöiden tai yhteisöjen jäädytetyjä varoja, jotka ovat välttämättömiä komission salliman maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuonnin kannalta.

Valko-Venäjän osallisuus Venäjän hyökkäyssotaan

Valko-Venäjä on osallinen Venäjän laittomaan hyökkäyssotaan Ukrainassa, vaikka ei tiettävästi ole osallistunut konkreettisiin sotatoimiin. Valko-Venäjä on antanut Venäjän käyttöön oman maaperänsä, ja ensimmäiset ohjukset Ukrainaan ammuttiin nimenomaan Valko-Venäjältä. Pian sodan alkamisen jälkeen valkovenäläiset äänestivät maan perustuslain muutoksesta, hyväksyen mm. kiellon hyökätä maasta käsin toisia valtioita vastaan sekä virallisen neutraalislausekkeen ja ydinaseettoman statuksen poiston. Maassa on venäläissotilaita ja kalustoa. Valko-Venäjä on tarjonnut koulutusalueita Venäjän joukoille, joita se käyttää hyökkäyssodassa Ukrainaa vastaan.

Valko-Venäjän kansalaiset vastustavat sotaa, mikä toiminee Lukašenkalle toistaiseksi pidäkkeenä konkreettisiin sotatoimiin osallistumiselle. Syksyllä 2022 Venäjä ja Valko-Venäjä perustivat yhteisen alueellisen voimaryhmittymän. Yale-yliopiston viime vuonna julkaistun tutkimuksen mukaan Ukrainan valloitetuilta alueilta pakkosiirrettyjä lapsia on viety tuhansittain Valko-Venäjälle.

Maaliskuussa 2023 Venäjä ilmoitti aikovansa sijoittaa taktisia ydinaseita Valko-Venäjälle, vastoin Valko-Venäjän kansainvälisoikeudellisia sitoumuksia (mm. ydinsulkusopimus NPT sekä Venäjän, Britannian, Yhdysvaltain ja Valko-Venäjän välinen 1994 Budapestin sopimus Valko-Venäjän luopumisesta ydinaseista). Lukašenka ilmoitti joulukuussa 2023, että ydinaseiden siirto Valko-Venäjälle on saatu päätökseen. Varmaa tietoa ydinaseiden siirtämisestä Valko-Venäjälle ei kuitenkaan ole.

Viime vuonna Wagner-palkkasotilasjoukkoja siirtyi Venäjältä Valko-Venäjälle, ja osa heistä on integroitu Valko-Venäjän turvallisuus- ja poliisijoukkoihin. Arvioiden mukaan Wagner-sotilaiden määrä Valko-Venäjällä on vähentynyt huomattavasti, ja heitä arvioidaan olevan enää n. 300-400.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

EU:n asettamia pakotteita koskevat päätökset perustuvat Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 29 artiklaan. Tämä on oikeusperustana ehdotukselle, jolla muutetaan päätöstä 2012/642/YUTP.

EU:n asettamia pakotteita koskevien päätösten johdosta tarvittavat toimenpiteet perustuvat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 215 artiklaan. Tämä on oikeusperustana ehdotukselle, jolla muutetaan asetusta N:o 765/2006. SEU 29 artiklan nojalla neuvosto tekee päätöksensä yksimielisesti ja SEUT 215 artiklan nojalla määränemmistöllä. Valtioneuvoston arvion mukaan oikeusperustat on asianmukaisesti valittu.

Kansallinen valmistelu

Asia on saatettu ulkosuhdejaoston kirjalliseen menettelyyn 25.6.2024.

Taloudelliset vaikutukset

Esitetyillä pakotejärjestelmien laajennuksilla arvioidaan olevan taloudellisia vaikutuksia, jotka kohdistuvat EU:n ja Valko-Venäjän väliseen kauppaan, suomalaisten yritysten ulkomaankauppaan ja joidenkin alojen suomalaistoimijoihin. Henkilöpakotteiden laajennukset voivat johtaa varojen jäädytyksiin Suomessa.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

UM/ITÄ-20, Maija Yrjä, +358 295 350 826
 UM/OIK-10, Paavo Kotiaho
 UM/KPO-20, Linda Kärkkäinen, +358 295 350 698
 VNK/VNEUS, Tapio Rantanen, 0295 160 223
 LVM/KAN, Noora Saarinen-Uutela, 0295 342 154
 MMM/Ruokaosasto, EU-koordinaatio ja kansainväliset asiat, Markus Schulman, 0295 162 475
 TEM/EUKV, Mikko Hietikko, 0295 047 349

VAHVA-tunnus

EU/625/2024